

УДК 327 (073:470+571)

УЧАСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНИХ КЛАСТЕРАХ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Волга В. О.

Фінансовий аналітик ТОВ «Фінансова компанія № 1».

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор Ступницький О. І.

Анотація. У статті систематизований розвиток територіальних інноваційно-освітніх кластерів (ІОК) промислово розвинених країн, відмінності функціонування яких визначаються історичними, демографічними, географічними особливостями. Технологічний розрив у розвитку галузей різних держав не впливає на конкурентоспроможність кластерів, які розвиваються на інноваційній основі. Доведено, що диференціація ІОК включає їх загальне порівняння, оскільки, наприклад, у Німеччині розвиваються спеціалізовані машинобудівні кластери, які не можуть конкурувати із кластером по виробництву лікарських препаратів у Ізраїлі. Тобто, кластери визначають лише крапкові переваги одних країн над іншими. У статті проаналізовані роль підприємств малого і середнього бізнесу (МСБ) у формуванні кластерних структур, державні програми їх підтримки в залежності від мети діяльності ІОК, регулювання і стимулювання діяльності, нормативно-правове забезпечення кластеризації економіки. Розглядається поняття університету як освітнього і наукового центру, що включає механізм «створення й поширення» знань, а також впровадження інновацій спільних з бізнесом дослідницьких програм. Доведено, що зважена промислова політика держави на основі кластерного підходу забезпечує національну конкурентоспроможність. Визначені основні галузеві напрямки провідних кластерів розвинених країн світу, моделі промислових кластерів та їх особливості, типи кластерної політики та практика використання кластерної концепції в Україні для забезпечення інтенсифікації механізмів державно-приватного партнерства, генерації інновацій, сталого економічного розвитку.

Ключові слова: малий бізнес, кластер, інноваційно-освітній кластер, інновація, інноваційна діяльність, інтеграція, кластерний підхід, кластерна політика.

Постановка проблеми. У сучасній світовій практиці набула розвитку ефективна тенденція ведення бізнесу, за якої компанії, концентруючись на визначальних напрямках комерційної діяльності, делегують виробництво проміжних продуктів і надання широкої низки послуг іншим фірмам (аутсорсинг), у тому числі підприємствам малого бізнесу, що в умовах створення кластерів впливає на особливості та форми його розвитку. За наявності суттєвої мотивації до об'єднання у кластери, для багатьох малих і середніх фірм організація такого співробітництва є надзвичайно важливим завданням, яке потребує креативності, завзятості і нестандартності у прийнятті рішень, тісного співробітництва з конкурентами, постачальниками. У свою чергу створення оптимальних форм співробітництва вимагає від МСБ досить високого рівня стратегічного мислення, знань і технологій їх впровадження, професійного аналізу, проектної культури та високого рівня внутрішньої організації. Сьогодні у багатьох промислово розвинених країнах цілі галузі взаємодіють усередині кластерів, сприяючи мультиплікативному ефекту щодо збільшення робочих місць і обміну технологіями у національних економіках. Основою цього процесу є інтег-

рація науки, освіти, бізнесу і підготовки кадрів для інноваційного розвитку, що перетворилася у сучасний глобальний тренд, при цьому кожна країна з урахуванням особливостей своєї економіки, рівня розвитку знаходить власну нішу у глобальній інноваційній економіці. Якщо спочатку термін «кластеризація» застосовувався, головним чином, у дослідженнях проблем конкурентоспроможності, то на сучасному етапі він використовується для рішення широкого кола завдань, зокрема, як основа стимулювання інноваційної діяльності (як правило, найбільш успішні кластери створюються там, де здійснюється або очікується «прорив» у сфері техніки і технології з наступним виходом на нові «ринкові ніші»). Кластер як особлива форма інновації «сукупного інноваційного продукту» формує не спонтанну концентрацію різноманітних нововведень, а певну систему поширення нових знань і технологій, комерційних зв'язків і координації зусиль його учасників.

Мета статті – аналіз формування та генези територіальних інноваційно-освітніх кластерів сучасних промислово розвинених країн та ролі малого бізнесу у їх функціонуванні та розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кластерна теорія знайшла відображення у працях Е. Лимера, І. Толенадо і Д. Соље, Е. Дахмена, А. Фукс-Уильямса та інших. За останні роки досить глибоко досліджені чинники і проблеми активізації створення інноваційних продуктів і технологій у межах країн, галузей і регіонів, що призвело до виникнення концепцій, які описують національні і регіональні інноваційні системи (К. Фримен, Б.-А. Лундвалл, Р. Нельсон), концепцій технологічних систем на основі використання системного підходу (Дж. Досі, Н. Розенберг), інноваційних кластерів (М. Портер, Л. Мителка й інші), парадигми «підприємницького університету» і моделі «потрійної спіралі» (Л. Люсдорфф, Г. Етцковіц, Б. Мартін). Серед праць вітчизняних вчених, що присвячені проблемам «кластеризації» економіки можна виділити роботи О. Варяниченка [1], М. Дмитренка [2], М. Кизима, В. Хаустової [3; 4], В. Підвисоцького [5], Л. Федулової [6]. Однак, ці дослідження присвячені загалом проблемам організації та становлення технологічних та інноваційно-освітніх кластерів, залишаючи поза увагою роль та місце малого бізнесу у цих процесах.

Основні результати дослідження. Американський економіст М. Портер, що вважається теоретиком і практиком «кластеризації» економічних систем, вважає, що конкурентоспроможність країни необхідно розглядати через призму міжнародної конкурентоспроможності не окремих її фірм, а кластерів – об'єднань фірм різних галузей. При цьому принципове значення має здатність кластерів ефективно використовувати внутрішні ресурси [7; 8]. Найбільш конкурентоспроможні ТНК зазвичай не «розпорошені» по різних країнах безсистемно, а мають тенденцію концентруватися в одній країні, а часом навіть в окремому регіоні країни. Це пояснюється тим, що одна або кілька фірм поширює свій позитивний вплив на найближче оточення (постачальників, споживачів і конкурентів), а успіх оточення, у свою чергу, впливає на подальше зростання конкурентоспроможності даної компанії і утворення нових кластерів, що сприяє зростанню міжнародної конкурентоспроможності країни в цілому. Тобто, кластер – це сукупність взаємозалежних, проте успішно конкурують фірм, які, по-перше, утворюють «золотий перетин» (у західній інтерпретації «diamond – «діамант») усієї економічної системи держави і забезпечують конкурентні позиції на галузевому, національному і світовому ринках, по-друге, пов'язані синергетичними відносинами, які дозволяють зменшувати транзакційні витрати, по-третє, виконують роль «відліків зростання» внутрішнього ринку, що є результатом дії другого закону термодинаміки (упорядкованість у системі може зростати тільки за рахунок збільшення ентропії навколишнього середовища).

У сучасній економічній літературі поняття «інноваційний територіальний кластер» включає організації регіональної інноваційної системи, яка може обслуговувати кілька кластерів, однак містить у собі більше компонентів «ланцюга цінностей», ніж регіональна інноваційна система і відрізняється від останньої у частині результатів діяльності кластера. Так, результатом діяльності інноваційного територіального кластера є інноваційні товари і послуги, а результатом діяльності регіональної інноваційної системи – патенти, дослідні зразки продукції, кадри для підприємств і організацій, що обслуговують кілька кластерів регіону [9]. Інноваційно-технологічний кластер розглядається як цілісна система нових продуктів і технологій, взаємозалежних між собою і сконцентрованих на певному відрізку часу та у певному економічному просторі, що генерує нові знання. Заслуговує на увагу визначення А. Міграяна, який класифікує інноваційний кластер як об'єднання різних організацій, що надає можливість використовувати переваги двох способів координації економічної системи – внутрішньофірмової ієрархії та ринкового механізму, швидко і ефективно розподіляти нові знання, наукові відкриття та винаходи [10]. Відмінною рисою кластера є те, що він об'єднує велику кількість учасників, що виконують різні функції, мають різні форми власності, проте системоутворюючим чинником є напрямок діяльності. У кластер входять наукові підрозділи, лабораторії і центри, мережі виробників, постачальників, споживачів, промислова інфраструктура, взаємозалежні в процесі створення та експорту інноваційної продукції, бізнес-інкубатори, технопарки, центри колективного користування науковим устаткуванням і кластерного розвитку, фінансові інститути. Окремо необхідно зауважити, що до інноваційного кластера обов'язковою складовою входить освітня установа, яка може бути учасником навіть декількох кластерів.

Інноваційне середовище, що генерує сталий розвиток інноваційно-освітньої діяльності на основі інтеграції освіти і науки, міжнародного співробітництва, соціального партнерства з підприємствами та бізнес-асоціаціями, а також «скупчення» проектів, досліджень, розробок і публікацій, виконаних разом з колегами, створення, розвиток і трансфер нових знань і освітніх послуг – визначає нову структуру в галузі освіти: інноваційно-освітній кластер (ІОК). У зв'язку з необхідністю підтримки високого рівня комерційної привабливості науково-освітньої складової інноваційної діяльності, до ІОК залучаються кращі викладачі, вчені та студенти з різних регіонів і країн. Створення ІОК не лише сприяє зміцненню іміджу вищих і середніх професійних навчальних закладів, але й дозволяє:

а) зменшувати ступінь їх ризиків і невизначеності (додаткова підтримка з боку організацій-учасників кластера),

б) впроваджувати технологічні і організаційні інновації (активний обмін і використання нових професійних і виробничих технологій, на основі цільових договорів на надання методичної, консультаційної і консалтингової допомоги),

в) домагатися високої якості продукції і послуг (наявність сучасної інфраструктури, у тому числі інформаційної),

г) поліпшувати умови праці і підвищувати інвестиційну привабливість організацій-учасників (гармонізація освітньої, промислової і торговельної регіональної політики) [11].

Здійснення разом з підприємствами-партнерами по кластеру моніторингу потреб ринку праці у спеціалізованих кадрах за конкретними спеціалізаціями сприяють створенню на базі вищих і середньо-професійних навчальних закладів структур, що здійснюють маркетинг соціально значимих інноваційних освітніх продуктів і послуг, забезпечують економічні умови виробництва інновацій і їх просування на регіональному

ринку, залучають додаткові позабюджетні кошти, сприяють заснуванню і розвитку малих підприємств у своїй структурі. Створення ІОК також підвищує конкурентоспроможність ВНЗу (за рахунок поліпшення якості освіти на основі реалізації принципів безперервності та багаторівневості), збільшує кар'єрні перспективи фахівців, що закінчили ВНЗ-учасник кластера, що у свою чергу підвищує привабливість освіти для абітурієнтів, для фахівців, що планують отримати додаткову освіту, а також для підприємств, що бажають підвищити кваліфікацію своїх працівників. Наразі одною з важливих переваг сучасної діяльності ІОК є те, що фахівець ВНЗ може одночасно і паралельно працювати у дослідницькій лабораторії, викладати, працювати в корпорації або створювати своє власне мале інноваційне підприємство, тобто у нього з'являється повна свобода вибору (можливість всебічної реалізації своїх зусиль і умінь). Особливо важливим є також можливість появи і розвитку малих інноваційних підприємств у кластері – стартапів, які створюються «з нуля» або «відгалужуються» від існуючих середніх фірм [12]. Так, прикладами успішно функціонуючих ІОК за кордоном є сьогодні шведський освітній кластер, створений на базі Університету Упсала і кластер Research Triangle у штаті Північна Кароліна (США), до яких входять інноваційні компанії цих регіонів, а верховенство у освітній діяльності залишається за місцевими університетами [13, с. 40-41].

Згідно міжнародних критеріїв, повноцінно функціонуючим ІОК можна вважати кластер, який, по-перше, активно взаємодіє з великими корпораціями – замовниками інновацій, органами державної влади, фінансовими інституціями (при цьому особливого значення у розвитку такого кластера набуває венчурне фінансування); по-друге, органічно входить у регіональну економіку, підсилюючи завойовані ним пріоритети на ринку, по-третє, перебуває у тісній взаємодії з іншими кластерами у регіоні; по-четверте, комплексно вирішує завдання трудової мотивації, залучення підприємств МСБ у сферу інноваційного підприємництва. За характеристиками ІОК функціонують як регіональні, горизонтальні (входять кілька ВНЗ одного рівня), вертикальні (поєднуються ВНЗ різних рівнів), латеральні (різнопрофільні та різнорівневі ВНЗ, підприємства і організації), галузеві (сукупність ВНЗ, підприємств і організацій одного профілю) і фокусні (ВНЗ зосереджуються навколо одного центру, підприємства, НДІ). З одного боку, їх розвиток ґрунтується на принципах системності, координації, симбіозу і корпоративності, з іншого – інноваційності і реінноваційності, що припускає як постійне відновлення інтеграційної системи відповідно до досягнень науки, техніки й технологій, так і визнання факту, що будь-яка саморозвинена система, досягаючи свого найвищого рівня у певний період часу, руйнується завдяки власній неспроможності пошуку нових форм розвитку, створюючи на основі цього нову систему з іншими вимогами і, відповідно, іншим змістовим наповненням [14, с. 32-33]. Практика реалізації державної кластерної політики у провідних промислово розвинених країнах свідчить про її високу ефективність і результативність. Застосовується широкий спектр механізмів і інструментів підтримки ІОК та стимулювання розвитку МСБ у їх межах, включаючи створення спеціалізованих координаційних, консультативних і робочих органів, забезпечення організаційної і експертно-аналітичної підтримки, пряме державне софінансування реалізації програм і проектів.

США. Хоча промислово-інноваційні кластери (центри) історично сформувалися на території США за останні кілька десятиліть, до цього часу відсутня єдина модель, що дозволяє з високим ступенем точності визначити всі необхідні характеристики кластерів різних видів. Сьогодні дослідження кластерних комплексів у США для визначення доцільності їх створення, інтенсивності взаємозв'язків між галузями, кластерами, секторами кластерів, виділено 23 виробничі кластерні групи, об'єднані у 4 блоки, які у свою

чергу об'єднані у 116 секторів, до яких відповідно входять від 80 до 102 тис. підприємств із кількістю зайнятих від 38 тис. до 4,5 млн. чол. (додана вартість деяких підприємств-учасників кластера досягає понад 300 млрд. дол.). Для виявлення сильних і слабких сторін майбутніх кластерів на початковому етапі аналізують ситуацію за наступними напрямками:

а) визначають кількість учасників (працівників, організацій), задіяних у даному секторі кластера, що створюється;

б) розраховують співвідношення витрат і доходів за низкою технологічних процесів: від постачання сировини до реалізації кінцевої продукції;

в) виявляють питому вагу локальних секторів у кластері, регіоні, країні;

г) прогнозують темпи зростання кластера [15].

За даними Інституту регіональних досліджень США (Regional Research Institute), ідентифіковано 123 такі структури на території країни. Провідним центром залишається Силіконова долина (кількість зайнятих – 2 млн. чол.), на частку якої припадає $\frac{1}{3}$ всіх венчурних капіталовкладень у США і яка характеризується високою щільністю високотехнологічних компаній, пов'язаних з розробкою і виробництвом мікропроцесорів, програмного забезпечення, обладнання мобільного зв'язку та іншої продукції сфери інформаційних технологій. Іншими великими інноваційними кластерами США є конгломерати міст Сіетл, Такома, Олімпія (шт. Вашингтон) – аерокосмічна техніка, інформаційні технології; Мінеаполіс (шт. Міннесота), Джексонвіль (шт. Флорида) – медичне обладнання; Піттсбург, Акрон, Клівленд (шт. Огайо і Пенсільванія) – технології «чистої» енергетики; Канзас-Сіті (шт. Канзас) – біотехнології і сучасна хімія; Бостон (шт. Массачусетс) – біотехнології; Остін і Даллас (шт. Техас) – напівпровідники. Продукція цих кластерів експортоорієнтована, пропозиції виробників усередині кластерів визначають лідируючі позиції суб'єктів економіки США у високотехнологічних галузях промисловості на світових ринках, основна маса підприємств кластера розташована у одному регіоні і максимально використовує його природний і кадровий потенціал. Сьогодні у структурі розвитку зазначених кластерів (хоча й існують загальні способи здійснення досліджень і економічного аналізу території локалізації) відбувається інтенсивний процес об'єднання діючих систем з новими програмами і стратегіями залучення МСБ у діяльність кластерів [16].

Характерною особливістю американських кластерів є те, що вони беруть активну участь у глобальній конкуренції. Тому наразі США розглядає розвиток регіональних кластерів у якості одного з найважливіших чинників підвищення конкурентоспроможності американської економіки і активізації підприємницьких ініціатив, у тому числі МСБ. В 2010 р. федеральним урядом США з метою координації діяльності різних федеральних органів виконавчої влади у сфері кластерної політики була створена спеціальна комісія з територіальних інноваційних кластерів (The Federal Task Force on Regional Innovation Clusters), яка бере участь у розподілі часток учасників кластерів, допомагає долати різні бюрократичні і фінансові труднощі. Підтвердженням цьому є також прийняття у 2014 р. закону «Про створення в Америці можливостей для значного сприяння у питаннях технологій, освіти і науки» (America Creating Opportunities to Meaningfully Promote Excellence in Technology, Education and Science), розділ IV якого присвячений питанням інноваційних досліджень і поширення інформації, які покликані сприяти розвитку інноваційних стратегій, включаючи підтримку інноваційних кластерів, наукових і дослідницьких парків, діяльності МСБ у цих сферах. Підтримка малого бізнесу передбачена на основі надання грантів на конкурсній основі, фінансування за якими спрямовано на поліпшення інноваційної інфраструктури регіонів, включаючи механізми доведення інформації про суть розробок до потенційних споживачів інновацій, подолання інформаційних

бар'єрів між окремими інноваційними кластерами на регіональному та федеральному рівні [17].

Концепція, що в умовах «нової економіки» основним пріоритетом для успіху функціонування ІОК є залучення і утримання творчих людей, що генерують ідеї та починаючих підприємців, сьогодні у США є беззаперечною. Завдання по залученню «творчого класу» актуальна як для кластерів, що формуються, так і для вже функціонуючих (що входять до списку Deloitte Technology – швидко зростаючі компанії або «газелі» і винятково швидко зростаючі фірми, або «супер-газелі»). При цьому визначальний мотив розвитку ІОК полягає у нематеріальних активах, особливо у знаннях працівників компаній і механізмах, що дозволяють здійснювати швидкий обмін ними. Однак, сьогодні для більш ефективного розвитку ІОК необхідно безперервне підвищення кваліфікації працівників при зміні технологій, а у цій сфері компанії США наразі відстають від своїх іноземних конкурентів (роботодавці США інвестують у навчання у перерахунку на одного працівника менше, ніж кожна з інших шести основних промислово розвинених країн, і приблизно 2/5 того, що вкладає наразі Китай). [18].

Щодо ЄС, то активне здійснення політики по створенню і розвитку кластерів (спочатку інноваційних, а потім і інноваційно-освітніх) розпочалося у другій половині 90-х рр. минулого століття у контексті популяризації і поширення термінів «економічний кластер» та «інноваційний кластер». Країни ЄС прийняли шотландську модель кластера, за якої ядром такої спільної структури є велике підприємство, що поєднує навколо себе невеликі фірми і ВНЗ. Сьогодні у межах державної кластерної політики більшості провідних європейських країн здійснюється пряме державне фінансування реалізації програм і проєктів розвитку територіальних кластерів. За підтримки ЄК створена низка організацій, які здійснюють інформаційну, освітню, консультативну і маркетингову підтримку територіальним кластерам – Європейська кластерна обсерваторія (European Cluster Observatory, нараховує близько 1200 кластерних організацій з 204 регіонів ЄС), Європейська група по кластерній політиці (European Cluster Policy Group), Європейський кластерний альянс (European Cluster Alliance), Кластерна інноваційна платформа (Cluster Innovation Platform). З метою забезпечення організаційної і експертно-аналітичної підтримки розвитку кластерів за підтримки ЄК регулярно виконуються науково-дослідні роботи у цій сфері, моніторинг їх функціонування (наприклад, з використанням бази даних Erawatch-inno-policy Trendchart), причому як на рівні окремих держав, так і рівні ініціатив ЄС. Так, у 2009 р. створена спеціальна онлайн платформа співробітництва для організацій-кластерів і їх членів для підвищення ефективності управління кластерами. [18].

У Німеччині функціонують 3 з 7 світових територіальних ІОК високих технологій, які розташовані навколо міст Гамбург, Мюнхен і Дрезден. Сьогодні ІОК Німеччини є одними з лідерів у створенні високих технологій та інноваційних систем ЄС. Враховуючи, що територіально країна поділена на федеративні землі, кожна з яких формує власну економічну політику розвитку і створення кластерів, а ринок праці, взаємодія підприємців і представників наукових організацій регулюється законодавством, кластерні інноваційні розробки орієнтовані, насамперед, на високопродуктивні галузі з високою доданою вартістю, такі як енергетика, транспорт, хімія, машинобудування, авіа- і автомобілебудування. Основним інститутом, що генерує розвиток промислових і ІОК на федеральному рівні, є Союз німецьких інженерів (Verein Deutscher Ingenieure) – приватне некомерційна організація, яка здійснює експертизу так званих «мереж компетенцій» та їх селекцію у відповідності із заданими критеріями. Попередні експертиза і відбір погоджуються з об'єднаним комітетом представників федеральних земель, міст, федеральних міністерств, підприємств і дослідницьких організацій [9]. Німецька модель характеризується особли-

вою роллю держави у розвитку кластерів – втручання на загальнофедеральному рівні обмежується лише підтримкою «мереж компетенцій» у вигляді досить чітких пропозицій по встановленню зв'язків між ними та регіонами їх розміщення. Ці «мережі компетенцій», по суті, і є кластерами, про що свідчать чіткі державні критерії: дотримання компаніями-учасниками кластера єдиного стратегічного підходу до розвитку кластера; взаємозалежність усіх членів інноваційного виробничого ланцюжка (включаючи освітні і дослідницькі установи, малі та середні підприємства сфери послуг та різних стадій виробничого процесу); міждисциплінарний і кооперативний характер взаємодії учасників кластера [20, с. 264].

Наразі у різних федеральних землях Німеччини діють близько 100 «мереж компетенцій» з біо- і нанотехнологій, розробки медичного устаткування, інформаційно-комунікаційних технологій, охорони навколишнього середовища. Значна увага приділяється ІОК високотехнологічних виробництв, у яких важливу роль відіграють науково-дослідні організації МСБ, що одержують фінансування із федеральних і місцевих джерел. Так, у межах програми «Біорегіо» (Bioregio) виділено протягом останніх семи років (2008-2014 рр.) 90 млн. євро на підтримку реалізації проектів розвитку 4 ІОК, у межах програми «Іннорегіо» (Innoregio) 253 млн. євро на підтримку 23 ІОК; за програмою «Кращі кластери Німеччини» (Spitzencluserwettbewerb) протягом 2015-2020 рр. планується профінансувати 5 кластерів у розмірі 200 млн. євро. У результаті реалізації програми «Біорегіо» відбулося збільшення на 300% кількості біотехнологічних компаній МСБ, що дозволило створити більш 9 тис. робочих місць у даній галузі, а розрив між Великобританією і Німеччиною у біотехнологічній сфері суттєво скоротився (наразі Німеччина є європейським лідером у сфері біотехнологій, локалізуючи на своїй території приблизно п'ятсот компаній, оборот яких досяг 2,19 млрд. дол., а кількість зайнятих досягла 14,5 тис. чол. У результаті реалізації програми «Іннорегіо» 44% інноваційних компаній МСБ подали заяви на реєстрацію патентів, а 40% навіть розпочали виробництво нових високотехнологічних продуктів [21].

У Франції традиційна політика у сфері технологій і інновацій (заснована на програмному фінансуванні НДДКР у державному секторі) за останні роки зазнала суттєвих змін, пов'язаних із пріоритетністю управління ІОК національної інноваційної системи («науково-інноваційна політика територіально-регіональних кластерів»). Основною ідеєю розвитку таких територій є «інноваційне середовище», що пристосовується до місцевого «економічного анклаву» з метою сприяння розвитку інновацій, нових компаній МСБ та «переселення» зрілих компаній у ці географічні області [22]. Поряд із виключно економічними агентами, освітні і дослідницькі установи перетворюються у ключовий чинник швидкого розвитку і поширення знань, а також підготовки компетентних кадрів відповідно до потреб ринкових агентів. Ця концепція формує «територіальну синергетичну структуру» разом із промисловою, дослідницькою, інноваційною і територіальною політиками розвитку.

Основні елементи «органічної основи для комерціалізації наукових досліджень» містять у собі державну політику, поінформованість про ім'я дослідника або групи дослідників, гнучку організаційну структуру університету і знання економічної ситуації (грошовий попит на результати праці). Тобто, сьогодні у Франції університети та інститути у межах ІОК розглядаються як одні з найважливіших учасників «кластерів конкурентоспроможності» («Rôle de compétitivité»), а окремі території і автономні регіони продовжують розвиватися відповідно до власних стратегій. Хоча розвиток кластерів у цілому і ІОК зокрема починався із простого копіювання американських підходів у цій сфері, проте у сучасних умовах французький досвід свідчить про обов'язковість врахування специфіки країни і регіонів (територій) для ефективного функціонування кластерів. Так, у

Франції створений власний організаційно-правовий механізм підтримки кластерів за рахунок співробітництва між локальними промисловими групами, університетами і науковими інститутами. Під егідою Урядового комітету з підвищення конкурентоспроможності створені і розвиваються так звані «полюси конкурентоспроможності», що одержують фінансові (субсидії, податкові пільги) і соціальні (полегшення соціального тягаря) переваги, а також підтримку з боку Національного агентства стимулювання наукових розробок МСБ разом з Банком розвитку малого і середнього бізнесу. Створення ІОК на базі «полюсів конкурентоспроможності» орієнтоване в основному на високотехнологічну промисловість, на забезпечення інтеграції між виробництвом, інноваціями і наукою в масштабах окремих регіонів, а у перспективі на мережу промислово-наукових партнерських інститутів національного рівня. Наразі у Франції інноваційна програма «Конкурентоспроможні полюси» (Competitiveness poles) передбачає виділення протягом 2013-2018 рр. 3 млрд. євро на підтримку 71 кластера [23].

У *Великобританії* наразі діє національна технологічна програма розвитку регіонів на основі змішаного секторально-кластерного підходу. Результатом програми є успішна діяльність ІОК, що спеціалізуються на виробництві медичного устаткування та електроніки (кластер інформаційних технологій і телекомунікацій Уельсу та «електронний кластер» м. Ньюпорт, у які увійшли великі іноземні компанії з Японії, США) [24]. Розвиток кластерів відбувається на основі вирішення трьох ключових завдань: підвищення кваліфікації працівників, взаємодія промислових підприємств із університетами, підвищення конкурентоспроможності підприємств МСБ. В Англії, у районі Кембриджу функціонує ІОК, у якому працює понад 1,5 тис. компаній (чисельність працівників близько 40 тис. чол.), що випускають широкий спектр устаткування, необхідного для здійснення наукових досліджень (вимірвальна техніка, медичне обладнання, програмне забезпечення) і співпрацюють з Оксфордським технологічним центром та його венчурними компаніями. Спільні наукові розробки університету Оксфорда координує корпорація Isis, акції якої високо котируються на біржі, чому сприяє держава, стимулюючи прибутковість університету за рахунок реалізації інновацій і розвитку підприємств МСБ.

В Італії формою інтеграції підприємств є індустриальні округи (ІО), а італійська кластерна модель – це найбільш гнучке і ефективне співробітництво підприємств будь-якого масштабу. ІО являє собою скупчення фірм МСБ навколо конкретного невеликого міста, підніжжя гір або уздовж автомагістралі або морського узбережжя. В Італії налічується близько 200 ІО, у які входять приблизно понад 50 тис. фірм із кількістю працівників 570 тис. чол., а з урахуванням виробничої кооперації у ІО функціонують понад 800 тис. підприємств МСБ. Якщо ж врахувати ще всі фірми, які перебувають на території ІО і так або інакше пов'язані з ними, то кількість підприємств МСБ складає понад 1 млн., а чисельність працівників коливається у межах від 3 до 5 млн. чол. Малі підприємства заповнюють на ринку ніші, які не зайняті великими компаніями, створюють робочі місця, а завдяки взаємодії і кооперації з великими підприємствами, мають можливість представляти свою продукцію на зовнішніх ринках (експортують близько 40% своєї продукції, причому це складає 25% національного експорту). Більшість фірм МСБ активно співпрацює з іноземними компаніями, що дозволяє їм виходити на міжнародні товарні ринки високого технологічного рівня, оскільки значна частина експорту спрямована у розвинені країни. Тобто, ІО дозволяють підприємствам МСБ ефективно розвиватися. Багато підприємств МСБ Італії здійснюють виробництво вузької номенклатури продукції, представленої у більшості країн світу. Так, у кластері П'ємонті-Стренія функціонує понад 300 підприємств МСБ, що здійснюють виробництво продукції машинобудування на загальну суму у 30 млрд. євро; у «текстильному» кластері Монблан зосереджено близько 1200 фірм

по виробництву тканин із кашеміру і пошиттю одягу. Основною перевагою фірм МСБ в ІО, особливо сімейних, є відносно низька вартість витрат на управління (невеликі масштаби виробництва дозволяють вести контроль без зайвих витрат) та територіальна компактність, що розширює можливості збільшення обсягів продукції та підвищення її якості.

Крім ІО, в Італії одержали розвиток інші форми кластерного підходу. Так, для розвитку слабких регіонів країни (таких, наприклад, як Сицилія і Сардинія) був використаний досвід створення Силіконової долини у США. Базовими суб'єктами організації ІОК стали фірми ST Microelectronics і Hewlett Packard, а також університет Stanford. На території кластера завдяки програмам перспективних напрямків навчання молодих фахівців і курсам перепідготовки для працівників підприємств, стимулювання розвитку МСБ створено та успішно працюють близько 200 фірм по виробництву електронних компонентів; великими інвесторами у регіоні стали такі компанії як Nokia і Canon, а у провідні суб'єкти ІОК перетворилися компанія Інтернет-технологій Tiscali і дослідницький центр Carlo Rubbia. Загалом, в Італії роль держави у підтримці фірм МСБ-виробників конкурентоспроможної продукції досить висока: стимулюється експорт, надаються гарантії для одержання кредитів, залучаються інвестори для реалізації інноваційних проектів, здійснюється консалтинг. Міцні позиції Італії як провідного європейського виробника конкурентоспроможної продукції пов'язані, перш за все, із гармонічним розвитком кластерів у межах єдиної державної економічної політики у сфері промислового виробництва і підтримки розвитку МСБ.

У Данії сьогодні діють декілька програм з дослідження і впровадження економічно перспективних організаційних форм ІОК, які визначили лідируючі позиції країни по «кластеризації» економіки у межах ЄС (всього наразі успішно функціонують 29 провідних кластерів). Так, наприклад, у межах телекомунікаційного кластера Norcom здійснюються розробки і виробництво устаткування для зв'язку і навігації, обладнання для мобільного зв'язку та бездротових технологій і телекомунікацій (розташований на північно-заході Данії поблизу м. Альборг і складається з більш ніж 40 фірм і дослідних центрів, що мають юридичну форму підприємств МСБ; базовою компанією є Nordic Mobile Telephony system, венчурні дослідження якої ще на початку 90-х рр. з місцевими підприємствами МСБ призвели до розробки прототипів сучасних мобільних телефонів поряд зі світовими лідерами у цій галузі).

По-іншому організоване інституційне забезпечення промислових кластерів Фінляндії, особливу роль у розвитку яких відіграє висока ступінь кооперації між ними. Для фінської економіки характерний високий ступінь кластеризації – усі ключові галузі (паперова, хімічна, металургійна промисловість, деревообробка, машинобудування, електроніка), у яких створюється основний обсяг доданої вартості, розвиваються на базі кластерних принципів. Наприклад, найбільш розвиненим кластером є деревообробний кластер (найвищих рівень продуктивності праці на внутрішньому і зовнішньому ринках), який підтримується галузями машинобудування і хімічної промисловості, які, у свою чергу, також кластеризовані. У результаті, маючи у своєму розпорядженні лише 0,5% світових запасів лісових ресурсів, на Фінляндію припадає близько 10% світового експорту деревообробної продукції і понад 20% експорту паперу. Особливістю фінських кластерів є їх тотальна інтернаціоналізація оскільки невелика за масштабом економіка Фінляндії не може забезпечити самостійний стабільний попит на внутрішньому ринку (інституційно виділяються лише ті організації, які забезпечують максимальну відкритість і орієнтованість компаній промислового кластера на експорт, причому спектр послуг досить різноманітний: від консалтингу, маркетингу і логістики до науково-дослідної та освітньої діяльності).

Згідно Національної промислової стратегії Міністерства торгівлі і промисловості Фінляндії державною підтримкою і сприянням користуються перспективні пріоритетні галузі, для яких характерний стійкий експорт і масштабність залучення зовнішніх інвестицій (сфери енергетики, телекомунікацій, будівництва, охорони здоров'я, хімії, лісового господарства, екології, транспорту). Аналіз, проведений Інститутом дослідження економіки Фінляндії (ETLA) показав, що кластер телекомунікаційних технологій, створений такими відомими ТНК як IBM, Microsoft, Siemens і Sony на базі корпорації Nokia, продовжує залишатися провідним світовим виробником мобільних телефонів і обладнання для мобільного зв'язку (річні темпи розвитку даного кластера стало складають у середньому 8%). Основна частина продукції кластера випускається компанією Nokia, однак навколо неї зосереджено близько 100 компаній МСБ, які спеціалізуються на виробництві мікросхем і програмного забезпечення; у кластері функціонує ефективна університетська освітня програма з розвитку інноваційних технологій і мережі пов'язаних з ними виробництв і послуг, що мають самостійну цінність і формують умови стійких конкурентних переваг.

Висновки. Сьогодні у промислово розвинених країнах концепція «кластеризації» економіки набула значного розвитку, а у суттєвий елемент ефективного функціонування кластерів перетворилися підприємства малого бізнесу. В українській практиці кластерна політика в основному тільки формується, адаптується до специфічних умов функціонування державної влади, науки і освіти, бізнесу і суспільства, у той час як за рубежом її метою є переважно підтримка кластерів, які вже існують і функціонують. Ключовим інструментом реалізації стратегії кластерного підходу в українських реаліях повинно стати створення «ефекту ромба» шляхом інтеграції бізнесу, науки, освіти і «нових інституцій розвитку», що надасть можливість сформувати ефективний механізм залучення прямих іноземних інвестицій і активізації зовнішньоекономічної інтеграції. При цьому у діяльності кластерів повинна відбуватися синергія трьох «т» – технології, таланта і толерантності, що надає можливість створювати нові ІОК. Комбінація автономії і конкуренції змушує університети бути більш продуктивними, конкуруючи за фінансові ресурси та диверсифіковані джерела фінансування, а ІОК і технологічні кластери дають підприємствам «швидкий старт», навчаючи методам сучасної інноваційної діяльності всіх потенційних учасників цієї сфери і прискорюючи їх розвиток у декілька разів у порівнянні з підприємствами, що починають у будь-якому іншому місці. І останнє, створення кластера дозволяє комплексно підійти до рішення завдання мотивації і закріплення молодих людей у сфері науки, освіти та інноваційного підприємництва. Однією з головних переваг роботи у ІОК є особиста мобільність (свобода вибору): педагог може викладати, одночасно працюючи у дослідницькій лабораторії, комерційній фірмі або створюючи своє власне мале інноваційне підприємство. Таким чином, функціонування ВНЗ у межах ІОК сприяє створенню ще однієї повноцінної інфраструктури «кар'єрних сходів» для самореалізації людини у сфері спеціалізації кластера.

Список використаної літератури

1. Варяниченко О. В. Формування інноваційних кластерів в Україні як інструмент розвитку та конкурентоздатності / О. В. Варяниченко // Наук. вісн. НГУ. – 2011. – № 3. – С. 118-121.
2. Дмитерко М. О. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm.

3. Кизим М. О., Хаустова В. Є. Український досвід формування кластерних структур / М. О. Кизим, В. Є. Хаустова // Проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 3-11.
4. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Доровський О. В. Кластерні структури в економіках країн світу / М. О. Кизим, В. Є. Хаустова, О. В. Доровський // Проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 24-32.
5. Підвисоцький В. Г. Транскордонні кластери: європейський досвід створення та розвитку / В. Г. Підвисоцький, Т. В. Палпу // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С. 28–35.
6. Федулова Л. І. Організаційно-інституційні передумови формування технологічних кластерів як точок росту економіки України / Л. І. Федулова // Наука та інновації. – 2011. – № 2. – С. 25-34.
7. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. / М. Портер: перев. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
8. Портер М. Конкурентное преимущество: Как добиться высокого результата и обеспечить его стабильность / М. Портер: перев. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 715 с.
9. Финашина С. А. Теоретические аспекты формирования новых типов кластеров с высоким инновационным потенциалом / Terra Economicus. 2012, № 4-2 / том 10. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-aspekty-formirovaniya-novyh-tipov-klasterov-s-vysokim-innovatsionnym-potentsialom>.
10. Миграян А. А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой // Вестник КРСУ. – 2002. – № 3. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://krsu.edu.kg/vestnik/2002/v3/a15/html>.
11. Мастихина А. Л. Преимущества вступления в инновационно-образовательный кластер / А. Л. Мастихина, Ю. А. Косикова // Молодой ученый. – 2014. – № 2. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.moluch.ru/archive/61/9234/>.
12. Аникин А. П., Фролова Н. Д. Кластеризация инновационно-образовательного пространства / Экономика и образование. – 2012. – № 4 – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/klasterizatsiya-innovatsionno-obrazovatel'nogo-prostranstva>.
13. Ленчук Е. Б. Кластерный подход в стратегии инновационного развития зарубежных стран / Е. Б. Ленчук, Г. А. Власкин // Проблемы прогнозирования. – 2010. – № 5. – С. 38-51.
14. Дежина И. Г. Технологические платформы и инновационные кластеры: вместе или порознь? / И. Г. Дежина – М. : Издательство Института Гайдара. –2013. – 124 с.
15. The concept of cluster and the clever bioproject // World scientific bookshop. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.worldscibooks.com>.
16. Fallah H., Ibrahim S. Knowledge spillover and innovation in technological clusters / H. Fallah, S. Ibrahim // Stevens institute of technology. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.personal.stevens.edu>.
17. Обзор инновационных кластеров в иностранных государствах / Минэкономразвития России. – 2011. – 503 с. – С. 86-87. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://economy.gov.ru/wps/wcm/connect/68c8bc00470e548aa787efb4415291f1/obzor>.
18. Стратегічна ініціатива «Інноваційна Америка» – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.nga.org/Files/pdf/0702INNOVATIONCALLTOACTION.PDF>.
19. Скоч А. Международный опыт формирования кластеров. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.intelros.ru>.

20. Шерешева М. Ю. Формы сетевого взаимодействия компаний / М. Ю. Шерешева – М. : НИИ ГУ ВШЭ. 2010. – 294 с.
21. Руднева П. С. Опыт создания структурных кластеров в развитых странах. – [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://journal.vlsu.ru>.
22. Аникин Д. В. Образовательные кластеры во Франции как часть инновационной политики // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 2-21. – С. 4746-4749. – [Электронный ресурс] Режим доступа: www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=10007330.
23. Попов А. А. Развитие малого и среднего бизнеса с учетом принципов сетевого и кластерного взаимодействия. – [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.sokolin.viperson.ru>.
24. Nicholas T. Technology, Innovation and Economic Growth in Britain Since 1870. Prepared for the Cambridge Economic History of Modern Britain, 2014 – [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.people.hbs.edu/tnicholas/tech_ceshb.pdf.

SMALL BUSINESS PARTICIPATION IN TERRITORIAL INNOVATIVE EDUCATION CLUSTERS (FOREIGN EXPERIENCE)

Volga V. O.

Financial expert, «Financial company № 1».

Scientific Supervisor: Doctor of Economics, Professor Stupnitsky O.

Abstract. *Article systematic the development of the local innovative and education clusters (IEC) of the industrialized countries, the differences of which are determined by operation of historical, demographical and geographical characteristics. The technological development gap between the industries of different countries does not affect the competitiveness of the clusters that develop on the basis of innovations. It is proved that the differentiation of the IEC excludes their overall comparison, since, for example, specialized engineering clusters are developing in Germany, which can not compete with the cluster for the production of drugs in Israel. That is to say that the clusters denote only minor advantages of some countries over others. The role of small and medium enterprises (SMEs) in the formation of cluster structures, state programs of support depending on the purpose of IEC, regulation and promotion activities and regulatory support clustering economy are analysed in the article. This article considers the concept of a University as a centre for education and research, which includes the mechanism of generation and distribution of knowledge, as well as innovation implementation within joint research programmes with commercial enterprises. It is proved that a balanced industrial policy of the state on the basis of cluster approach provides national competitive ability. The main directions of the leading industry clusters of the developed countries, the models of the industrial clusters and their characteristics, types of cluster policy and cluster concept practice in Ukraine for intensification of the mechanisms of public-private partnerships and generation of the innovations, sustainable economic development.*

Key words: *small business, cluster, innovative education cluster, innovation, innovation activity, integration, cluster approach, cluster policy.*

References

1. Varianychenko O. V. Formuvannia innovatsiinykh klasteriv v Ukraini iak instrument rozvytku ta konkurentozdatnosti / O. V. Varianychenko // Nauk. Visn. NGU. – 2011. – № 3. – С. 118-121.
2. Dmyterko M. O. Regionalni klasteri Ukrainy: efektyvnist ikh stvorennia ta perspektyvy rozvytku. – [Електронний ресурс] Режим доступа: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm.

3. Kyzym M. O., Khaustova V. E. Ukrainskii dosvid formuvannia klasternykh struktur / M. O. Kyzym, V. E. Khaustova // Problemy ekonomiky. – 2012. – № 1. – С. 3-11.
4. Kyzym M. O., Khaustova V. E., Dorovskyi O. V. Klasterni struktury v ekonomikakh krain svitu / M. O. Kyzym, V. E. Khaustova, O. V. Dorovskyi // Problemy ekonomiky. – 2011. – № 4. – С. 24-32.
5. Pidvysotskyi V. G. Transkordonni klasteri: ievropeiskyi dosvid stvorennia ta rozvytku / V. G. Pidvysotskyi, T. V. Palpu // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2011. – № 4. – С. 28-35.
6. Fedulova L. I. Organizatsiino-institutsiini peredumovy formuvannia tekhnologichnykh klasteriv iak tochok rostu ekonomiky Ukrainy / L. I. Fedulova // Nauka ta innovacii. – 2011. – № 2. – С. 25-34.
7. Porter M. Konkurentnaya strategiya: Metodika analiza otrasley i konkurentov / M. Porter – М.: Alpina Biznes Buks, 2005. – 454 с.
8. Porter M. Konkurentnoe preimushchestvo: Kak dobitsya vysokogo rezultata i obespechit yego stabilnost / M. Porter. – М. : Alpina Biznes Buks, 2005. – 715 с.
9. Finashina S. A. Teoreticheskie aspekty formirovaniya novykh tipov klasterov s vysokim innovatsionnym potentsialom / Terra Economicus. – 2012. – № 4-2. – tom 10. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-aspekty-formirovaniya-novykh-tipov-klasterov-s-vysokim-innovatsionnym-potentsialom>.
10. Migrayan A. A. Teoreticheskie aspekty formirovaniya konkurentosposobnykh klasterov v stranakh s perekhodnoy ekonomikoy // Vestnik KRSU. – 2002. – № 3. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://krsu.edu.kg/vestnik/2002/v3/a15/html>.
11. Mastikhina A. L. Preivushchestva vstupleniya v innovatsionno-obrazovatelnyy klaster / A. L. Mastikhina, U. A. Kosikova // Molodoy uchenyy. – 2014. – № 2. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://www.moluch.ru/archive/61/9234>.
12. Anikin A. P., Frolova N. D. Klasterizatsiya innovatsionno-obrazovatel'nogo prostranstva / Ekonomika i obrazovaniye. – 2012. – № 4. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/klasterizatsiya-innovatsionno-obrazovatel'nogo-prostranstva>.
13. Lenchuk E. B. Klasternyy podkhod v strategii innovatsionnogo razvitiya zarubezhnykh stran / E. B. Lenchuk, G. A. Vlaskin // Problemy prognozirovaniya. – 2010. – № 5. – С. 38-51.
14. Dezhina I. G. Tekhnologicheskkiye platformy i innovatsionnye klasteri: vmeste ili porozn? / I. G. Dezhina – М.: Izdatelstvo Instituta Gaydara, 2013. – 124 с.
15. The concept of cluster and the clever bioproject // World scientific bookshop. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://www.worldscibooks.com>.
16. Fallah H., Ibrahim S. Knowledge spillover and innovation in technological clusters / H. Fallah, S. Ibrahim // Stevens institute of technology. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://www.personal.stevens.edu>.
17. Obrzoz innovatsionnykh klasterov v inostrannykh gosudarstvakh / Minekonomrazvitiya Rossii. – 2011. – 503 с. – С. 86-87. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://economy.gov.ru/wps/wcm/connect/68c8bc00470e548aa787efb4415291f1/obzor>.
18. Strategichna initsiativa «Innovatsiina Ameryka» – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://www.nga.org/Files/pdf/0702INNOVATIONCALLTOACTION.PDF>.
19. Skoch A. Mezhdunarodnyy opyt formirovaniya klasterov. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://www.intelros.ru>.
20. Sheresheva M. U. Formy setevogo vzaimodeystviya kompaniy / M. U. Sheresheva – М. : NII GU VSHE. 2010. – 294 с.
21. Rudneva P. S. Opyt sozdaniya strukturnykh klasterov v razvitykh stranakh. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://journal.vlsu.ru>.
22. Anikin D. V. Obrazovatelnye klasteri vo Frantsii kak chast innivatsijnoy politiki // Fundamentalnye issledovaniya. – 2015. – № 2-21. – С. 4746-4749. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=10007330.
23. Popov A. A. Razvitie malogo i srednego biznesa s uchetyom printsipov setevogo i klaster'nogo vzaimodeystviya. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: <http://www.sokolin.viperson.ru>.
24. Nicholas T. Technology, Innovation and Economic Growth in Britain Since 1870. Prepared for the Cambridge Economic History of Modern Britain, 2014. – [Elektronnyi resurs] Rejym dostupu: http://www.people.hbs.edu/tnicholas/tech_ceilb.pdf.

УЧАСТИЕ МАЛОГО БИЗНЕСА В ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ИННОВАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ КЛАСТЕРАХ (ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ)

Волга В. А.

Финансовый аналитик ООО «Финансовая компания № 1».

Научный руководитель: кандидат экономических наук, профессор Ступницкий А. И.

Аннотация. В статье осуществлена систематизация развития территориальных инновационно-образовательных кластеров (ИОК) промышленно развитых стран, отличия функционирования которых определяется историческими, демографическими и географическими особенностями. Технологический разрыв в развитии отраслей различных стран не оказывает влияния на конкурентоспособность кластеров, которые развиваются на инновационной основе. Доказано, что дифференциация ИОК исключает их общее сравнение, поскольку, например, в Германии развиваются специализированные машиностроительные кластеры, которые не могут конкурировать с кластерами по производству лекарственных препаратов в Израиле. Следовательно, кластеры определяют только точечные преимущества одних стран над другими. В статье проанализированы роль предприятий малого и среднего бизнеса (МСБ) в формировании кластерных структур, государственные программы их поддержки в зависимости от цели деятельности ИОК, регулирование и стимулирование деятельности, нормативно-правовое обеспечение кластеризации экономики. Доказано, что взвешенная государственная промышленная политика на основе кластерного подхода обеспечивает национальную конкурентоспособность. Определены основные отраслевые направления ведущих кластеров развитых стран, модели промышленных кластеров и их особенности, типы кластерной политики и практика использования кластерной концепции в Украине для обеспечения интенсификации механизмов государственно-частного партнерства, генерации инноваций, стабильного экономического развития.

Ключевые слова: малый бизнес, кластер, инновационно-образовательный кластер, инновация, инновационная деятельность, интеграция, кластерный подход, кластерная политика.